

1. Navedite podjelu ekonomskih nauka po P. Samuelsonu!

Ekonomika po P. Samuelsonu dijeli se na: mikroekonomiju (proučava ponašanje pojedinih dijelova privrede kakvi su preduzeće, pojedini sektori ili porodice – pojedinci) i makroekonomija (proučava funkcionisanje privrede kao cjeline).

2. Definišite proces privređivanja!

Proces privređivanja od ranijih početaka svog razvoja, obavljaju ljudi u većim ili manjim zajednicama koje se formiraju kao njihove organizacije, sa podjelom rada i drugim karakteristikama kolektivnog života kojima se postiže racionalnije korištenje proizvodnih mogućnosti i povoljnije zadovoljenje potreba.

Proces privređivanja kao svrsishodna djelatnost čovjeka predstavlja uslov opstanka i razvoja ljudske zajednice. Privređivanje se sastoji u pribavljanju materijalnih dobara radi zadovoljavanja ljudskih potreba.

3. Koji je osnovni ekonomski zakon?

Osnovni ekonomski zakon je zakon vrijednosti – određena ekonomska vrijednost mora biti veća od vrijednosti uloženi u njegovo stvaranje. Drugim riječima, ostvariti rezultat s minimalnim ulaganjem rada u proizvodnju te maksimizirati profit.

4. Koji su objektivni faktori koji utiču na poslovanje preduzeća?

Objektivni faktori se ispoljavaju kao dejstvo na materijalno organizacioni sistem iz okruženja – društveni faktori ili kao dejstvo unutar samog sistema – tehnički i prirodni faktori. Znači, objektivni faktori koji utiču na poslovanje preduzeća su: društveni, tehnički i prirodni faktori.

5. Objasnite subjektivne faktore koji utiču na poslovanje preduzeća!

Dejstvo subjektivnih faktora ispoljava se u vidu odstupanja od tehničkih uslova proizvodnje – neiskorištena raspoloživa radna snaga ili u vidu odstupanja od društvenih mogućnosti koje konkretnoj organizaciji pruži njeno okruženje – mikroekonomski sistem i ostali elementi društveno-ekonomskog sistema.

Subjektivni faktori se ispoljavaju kao slabosti u organizovanju procesa reprodukcije ili u pojedinim njegovih faza, a izražene su sa nedovoljnim korištenjem raspoloživih objektivnih uslova privređivanja.

6. Definišite pojam preduzeća!

Preduzeće je pravna osoba koja obavlja privrednu djelatnost radi sticanja dobiti. Odnosno, preduzeće je ekonomski sistem u kojem se obavljaju pojedini segmenti ciklusa reprodukcije na bazi društvene podjele rada.

7. Koji su osnovni razlozi formiranja i postojanja preduzeća?

Osnovni razlozi formiranja i postojanja preduzeća su:

- Da se iskoristi ekonomija masovne proizvodnje,
- Da se prikupi kapital iz profita ili se lakše pozajmljuje na finansijskom tržištu od banaka,
- Da se organizuje proizvodni proces što se osigurava pomoću menadžmenta,
- Da preduzeće uskladuje složeni proizvodni proces,
- Da se obezbijedi kontinuitet reprodukcije.

8. Koje vrste preduzeća postoje u našoj privredi (prema pravnom obliku)?

To su: dioničko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću, komanditno društvo i društvo sa neograničenom odgovornošću.

9. Koji su osnovni ciljevi preduzeća?

Osnovni ciljevi preduzeća su: ostvariti dobit iz poslovanja (maksimizacija dobiti), koncentracija i centralizacija kapitala, društvena podjela rada itd.

10. Koje metode izučavanja koristi ekonomika preduzeća kao nauka?

Koristi: dijalektičke, sintetičke i verifikacione metode. Također, služi se matematikom, statistikom, ekonometrijom, operacionim istraživanjima i drugim sličnim metodama kvantificiranja.

11. Čime se bavi predmet Ekonomika preduzeća?

- a) Konkretnom ekonomskom stvarnošću i zakonitostima koje vladaju u preduzeću
- b) Ekonomskom istorijom
- c) Matematskim metodama u ekonomiji

12. Kako P. Samuelson dijeli ekonomske nauke?

- a) Na ekonomiku preduzeća i mikroekonomiju
- b) Mikroekonomiju i makroekonomiju
- c) Makroekonomiju i računovodstvo

13. Kako biste Vi kao menadžer utvrdili potencijale svog preduzeća?

- a) Na temelju finansijskih izvještaja
- b) Na temelju stavova zaposlenika
- c) Na temelju niza internih i eksternih pokazatelja

14. Koji su osnovni razlozi formiranja i postojanja preduzeća?

- a) Da proizvodi razne proizvode
- b) Da ostvari profit

15. Koje metode koristi Ekonomika preduzeća kao nauka?

- a) Matematske metode
- b) Istorijske metode
- c) Dijalektičke, sintetičke i verifikacione metode

16. Ekonomika preduzeća spada u društvene nauke.

17. Osnovni cilj preduzeća u tržišnoj privredi je da ostvari profit .

18. Osnovni ekonomski zakon je zakon vrijednosti (ostvariti rezultat s minimalnim ulaganjem rada u proizvodnju) .

19. Navedite jedan objektivni faktor koji utiče na poslovanje preduzeća: društveni faktor koji utiče na organizacioni sistem iz okruženja, te tehnički i prirodni faktori koji djeluju unutar sistema .

20. Preduzeće je poslovni, organizacioni i ekonomski sistem.

2. PROCES REPRODUKCIJE, ELEMENTI I VRSTE REPRODUKCIJE
--

1. Šta je proces reprodukcije?

Reprodukcija u užem smislu, predstavlja stalno, permanentno, neprekidno obnavljanje procesa proizvodnje kao osnovnog uslova za razvoj i opstanak društva.

Reprodukcija u širem smislu, predstavlja višestrukost ekonomskih odnosa koji se ostvaruju kao jedinstvo procesa proizvodnje, raspodjele, razmjene i potrošnje.

2. Koji su elementi procesa reprodukcije?

Sredstva za rad, predmeti rada i rad (radna snaga).

3. Kako moraju biti usklađeni elementi reprodukcije?

Elementi reprodukcije moraju biti usklađeni: kvalitativno, kvantitativno i vremenski u tehnološkom postupku.

4. Šta podrazumijevamo pod kvantitativnom usklađenosti elemenata reprodukcije?

Kvantitativna usklađenost elemenata reprodukcije se ispoljava u odgovarajućoj srazmjeri između veličine radnog kolektiva i obima sredstava za rad. To je uslovljeno karakterom privredne djelatnosti i veličinom konkretnog zadatka preduzeća u procesu društvene reprodukcije.

5. Objasniti vremensku usklađenost elementa u reprodukciji!

Vremenska usklađenost elemenata ispoljava se u obezbjeđenju kontinuiteta procesa reprodukcije: sredstva za rad u odgovarajućem obliku i količini treba da budu na raspolaganju radnicima odgovarajuće kvalifikacije, blagovremeno kako bi se omogućilo kombinovanje elemenata proizvodnje u tehnološkom procesu i njegovim fazama.

Kvantitativna usklađenost elemenata reprodukcije podrazumijeva da elementi reprodukcije u proces reprodukcije ulaze odgovarajućom količinom u sastav novog proizvoda.

6. Koje vrste procesa reprodukcije u preduzeću mogu biti?

Mogu biti: prosta, složena i umanjena reprodukcija.

7. Koji je osnovni ekonomski princip reprodukcije?

Osnovni ekonomski princip reprodukcije je ostvariti maksimalni rezultat uz minimalna ulaganja elemenata.

8. Kako se iskazuju rezultati procesa reprodukcije?

Rezultati procesa reprodukcije se iskazuju kao: fizički proizvod, cijena proizvodnje, novostvorena vrijednost i dobitak (profit).

9. Gdje preduzeće pribavlja materijalne elemente proizvodnje?

Materijalne elemente reprodukcije (predmete rada i sredstva za rad) preduzeće nabavlja na tržištu za novčani kapital, jer su to uglavnom proizvodi drugih privrednih subjekata.

10. Da li se može obaviti proces reprodukcije bez učešća radne snage?

Proces reprodukcije se ne može obavljati bez učešća radne snage, jer je potrebno nabaviti materijalne elemente reprodukcije kao i upravljati mašinama, a to radi radna snaga. A radna snaga predstavlja jedan od osnovnih elemenata reprodukcije.

11. Šta je prenesena vrijednost?

- a) Vrijednost stvorena u procesu proizvodnje
- b) Prenesena vrijednost materijalnih elemenata reprodukcije na proizvod
- c) Takav termin ne postoji

12. Definišite proces reprodukcije?

- a) To je nabavka elemenata reprodukcije
- b) Permanently, stalno obavljanje proizvodnje
- c) Razmjena robe na tržištu

13. Gdje preduzeće nabavlja materijalne elemente proizvodnje?

- a) Samo ih proizvodi
- b) Ne treba ih nabavljati
- c) Na tržištu

14. Da li se može obaviti proces reprodukcije bez učešća radne snage?

- a) Da
- b) Ne

15. Kako moraju biti usklađeni elementi reprodukcije?

- a) Kvantitativno, kvalitativno i vremenski
- b) Vremenski
- c) Kvantitativno i kvalitativno

16. Osnovni ekonomski princip reprodukcije je: ostvariti što veći rezultat uz minimalna ulaganja sva tri elementa reprodukcije.

17. Blokiranje sredstava za proizvodnju znači: preobražavanje vrijednosti iz novčanog oblika u naturalni oblik sredstava za proizvodnju.

18. Obim angažovanih sredstava zavisi od: veličine uložениh elemenata proizvodnje i dužine ciklusa reprodukcije, koji se sastoji od faza novčanog, prelaznog, tehnološkog i završnog robnog oblika vrijednosti.

19. Za preduzeće je važno da se odvija prosta reprodukcija.

20. Navedite parcijalne principe reprodukcije: produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost.

3. FAKTORI, POTENCIJALI I PRINCIPI REPRODUKCIJE

1. Koji faktori utiču na poslovanje preduzeća?

Faktori koji utiču na poslovanje preduzeća su:

- prirodni potencijal
- tehnički potencijal
- tržišni potencijal
- uslovi društvene ekonomije
- kadrovski potencijal
- finansijski potencijal
- organizacioni potencijal.

2. Objasnite prirodne potencijale koji utiču na poslovanje preduzeća?

Prirodni potencijal proizilazi iz prirodnih uslova koji utiču ili mogu uticati na cjelokupni organizacioni sistem. To su: klimatski, geološki, hidrološki, ekološki, geografski položaj, demografska struktura, biljni i životinjski potencijal, itd.

3. Kako se dijele prirodni potencijali sa gledišta konkretnog preduzeća?

Unutrašnje – koriste se isključivo u konkretnoj organizaciji (sadržaj metala, struktura korištenja zemljišnog kompleksa...).

Spoljni – ispoljavaju se kroz klimatske uslove, demograsku strukturu, mogućnost korištenja novih rudnih nalazišta...

4. Šta podrazumijevate pod tehničkim potencijalima?

Tehnički potencijal podrazumijeva sve materijalne ulazne i izlazne elemente procesa, koji su plod ljudskog rada i koji na bilo koji način utiču ili mogu uticati na rezultate ekonomskog sistema.

4. Kako karakteristike sredstava za rad utiču na poslovanje preduzeća?

Sredstva za rad ogledaju se kroz tehnološke karakteristike procesa, tehničke karakteristike sredstava za rad i radne karakteristike sredstava za rad.

6. Zašto su važne karakteristike materijala i energije u procesu poslovanja?

Karakteristike materijala i energije ogledaju se da li su dimenzije materijala prilagođene konstrukcionim zahtjevima što utiče na veći ili manji otpad materijala itd.

7. Šta znače tržišni potencijali i kako utiču na poslovanje preduzeća?

Utiču preko: obima moguće realizacije roba i usluga, preko ulaznih i izlaznih cijena, te preko nivoa ulaznih elemenata po jedinici rezultata.

8. Koje su četiri karakteristike proizvodnje?

To su:

- pojava novih upotrebnih kvaliteta (upotrebnih vrijednosti),
- proces ljudskog rada koji se odvija u tehnološkom postupku,
- ulaganje u sredstva za proizvodnju i
- ulaganje radne snage u procesima rada.

9. Šta je to prenijeta vrijednost?

Prenijeta vrijednost se sastoji od vrijednosti sredstava za proizvodnju – vrijednosti utrošenog materijala (V_m) i vrijednosti utrošenih sredstava za rad (V_i).

$$V_{mi} = V_m + V_i$$

10. Šta je novostvorena vrijednost?

Novostvorena vrijednost je količina bioenergije proizvođača, na osnovu koje je društvo dobilo proizvod novih upotrebnih kvaliteta, namijenjen za zadovoljnije izvjesnih potreba.

11. Ko je inicijator i kontrolor proizvodnje u preduzeću?

- a) Sredstva za rad
- b) Radni čovjek
- c) Država

12. Čemu služi proizvod?

- a) Za zadovoljenje potrebe
- b) Da se proda
- c) Da se stavi u skladište

13. Šta podrazumijevate pod društvenim potencijalima koji utiču na poslovanje preduzeća?

- a) Propisi u preduzeću
- b) Državne mjere
- c) Nema takvog uticaja

14. Kako se vrijednost proizvodnje može kvalitativno izraziti?

- a) Ukupnim prihodom
- b) Brojem proizvedenih proizvoda
- c) Ukupnim troškovima

15. U tehnološkom pristupu nad predmetima rada vrši se:

- a) Hemijske i fizičke promjene
- b) Nema nikakvih promjena

16. Proizvod služi za podmirenje ličnih, opštih i razvojnih potreba.

17. Ekonomsko trošenje naziva se fizičko trošenje.

18. Vrijednost proizvodnje može da se kvantitativno izražava kao: proizvedena vrijednost i tržišna cijena proizvoda.

19. Prenijeta vrijednost se sastoji od vrijednosti sredstava za proizvodnju.

20. Tržišna cijena proizvoda je vrijednost koju društvo priznaje u razmjeni na tržištu.

5. SREDSTVA PREDUZEĆA, RADNI KOLEKTIV, IZVORI SREDSTAVA

1. Šta spada u sredstva za proizvodnju?

U sredstva za proizvodnju spadaju: sredstva za rad i predmeti rada.

2. Objasnite metamorfozu sredstava u ciklusu reprodukcije?

Iz novčanog oblika sredstva prelaze u robni oblik u trenutku kada ulaze u početnu robnu fazu ciklusa reprodukcije. Prelazeći iz ove faze ciklusa reprodukcije u njegovu tehnološku fazu, sredstva se javljaju kao sredstva za rad i predmeti rada, da bi pretrpjela novu metamorfozu u trenutku izlaza iz tehnološkog procesa i da bi se javila u novom obliku – završnoj robnoj fazi ciklusa reprodukcije. Izlazeći iz ove faze, putem razmjene na tržištu, sredstva ponovo dobijaju svoj novčani oblik u novčanoj fazi ciklusa reprodukcije.

3. Šta znači angažovanje sredstava i do kada su ona blokirana?

Sredstva u vezana za proces reprodukcije, angažovana u procesu u nekom namjenskom obliku u kome se ostvaruju njihova funkcija reprodukcije. Sredstva ostaju angažovana ili blokirana sve do trenutka kad se realizacijom proizvoda na tržištu oslobode, tj. do trenutka u kome prelaze iz završnog robnog u završni novčani oblik, čime ponovo mijenjaju svoj upotrební kvalitet – od specijalnog u univerzalni.

4. Kako se sredstva za proizvodnju u naturalnom obliku diferenciraju?

Sredstva u naturalnom obliku se diferenciraju kao:

- osnovni materijal na kojem se obavlja tehnološki proces,
- materijal za potpomaganje tehnološkog procesa,
- materijal za organizovanje procesa rada i reprodukcije,
- sredstva za rad pomoću kojih se obavlja proces rada.

5. Koje su karakteristike obrtnih sredstava?

Karakteristike obrtnih sredstava:

- nabavljaju se u cilju da se odmah utroše,
- troše se jednokratnom upotrebom i svoju cjelokupnu vrijednost prenose na gotove proizvode odjedanput,
- permanentno se transformišu iz jednog pojavnog oblika u drugi,
- koeficijent obrta obrtnih sredstava je veći od 1.

6. Navedite karakteristike stalnih sredstava!

Karakteristike stalnih sredstava:

- koriste se duži vremenski period, najmanje godinu dana,
- cijelom svojom upotrebom supstancom ulaze u proces proizvodnje,
- ne troše se odjednom, nego postepeno u više procesa reprodukcije,
- njihovo trošenje predstavlja prenošenje vrijednosti na proizvode.

7. Šta znači ekonomsko trošenje sredstava za rad?

Ekonomsko trošenje (rabaćenje) sredstva za rad je zastarijevanje sredstva za rad usljed napretka nauke i tehnike (sredstvo je proizvodno sposobno, ali nam se ne isplati).

8. Šta znači optimalni sastav radnog kolektiva?

Optimalni sastav radnog kolektiva je onaj pri kome će radni kolektiv na najbolji način izvršiti svoje zadatke. Uz pretpostavku da su svi ostali uslovi od kojih zavisi uspjeh u izvršenju zadatka dati i određeni. Na osnovu podjele rada svako radno mjesto ima svoje zadatke.

9. Kakvi mogu biti izvori sredstava?

Izvori sredstava mogu biti:

- Prema vremenu: kratkoročni i dugoročni.
- Prema porijeklu: vlastiti i tuđi.

10. Nabrojiti tuđe izvore sredstava!

Tuđi izvori sredstava: krediti kod finansijskih institucija (banka), kredit kod dobavljača itd.

11. U sredstva za proizvodnju spadaju:

- a) Proizvedeni proizvodi
- b) Sredstva za rad i predmeti rada
- c) Rad, sredstva za rad

12. sredstva za rad mogu biti u toku angažovanja:

- a) U funkciji ili izvan funkcije
- b) U obliku zgrada i mašina

13. Obrtna sredstva su sredstva:

- a) Čiji vijek trajanja je dug
- b) Koja imaju koeficijent obrta veći od 1

14. Preduzeće treba da obezbjedi obrtna sredstva:

- a) više nego što treba u datom momentu
- b) da ima rezerve
- c) optimalnu visinu obrtnih sredstava

15. Stalna sredstva su ona čiji je:

- a) Vijek trajanja kratak
- b) Upotrebljavaju se neograničeno
- c) Vijek duži od godinu dana

16. Prema načinu reprodukovanja sredstva se diferenciraju na: stalna i obrtna sredstva .

17. Radnik reprodukuje svoju utrošenu bioenergiju .

18. Usklađenost sredstava u procesu reprodukcije mora biti: kvalitativno , kvantitativno i vremenski .

19. Fizičko trošenje sredstava je odraz njihove: funkcije, rada u proizvodnji .

20. Ekonomsko trošenje sredstava nastaje pod dejstvom novih naučnih i tehničkih rješenja.

6. TROŠENJE ELEMENATA REPRODUKCIJE

1. Čime je uslovljeno trošenje elemenata reprodukcije?

Trošenje elemenata reprodukcije kao oblik ulaganja vrijednosti u reprodukciju odvija se tako što radna snaga djeluje pomoću sredstava za rad u tehnološkom procesu na materijal radi dobijanja novog upotrebnog kvaliteta. Trošenje elemenata reprodukcije uslovljeno je objektivnim faktorima koji opredjeljuju količinu društveno-potrebnog rada za određeni proizvod.

2. Kako se reprodukovanje radne snage obezbjeđuje?

Reprodukovanje radne snage obezbjeđuje se reprodukovanjem fizičke energije (hranom, odmorom), koja omogućava da se pokrenu njene umne i fizičke sposobnosti.

3. Šta je zarada?

Zarada je reprodukciona vrijednost utrošene radne snage odnosno vrijednost koja je potrebna da se reprodukuje utrošena radna snaga.

Zarada je novčani multiplikator utroška radne snage, radi njihovog svođenja na finansijski izraz.

4. Kako se izračunavaju troškovi pomoćnog materijala?

Troškovi pomoćnog materijala: proizvod utroška (M) i nabavne cijene ovog elementa proizvodnje (C_m).

5. Napisati formulu za izračunavanje troškova materijala!

Zarada radnika, u kvantitativnom smislu, tretira se kao novčani multiplikator utroška radne snage, što asocira na cijene ostalih utroška ovog elementa reprodukcije i njihovih novčanih ekvivalenata,

$$T_l = f(L; C_l).$$

6. Napisati formulu za izračunavanje troškova radne snage!

Troškovi materijala kvantitativno određuju u funkciji utroška i nabavnih cijena,

$$T_m = f(M; C_m).$$

7. Šta predstavlja osnovni materijal?

U ovu vrstu materijala ubrajaju se svi oni predmeti rada čije fizičko trošenje u proizvodnji ima sljedeće karakteristike:

- ulazi svojom supstancom u sastav novog proizvoda,
- bitno određuje karakteristike proizvoda,
- značajno utiče na izbor tehnološkog postupka,
- obim njegovog trošenja je u direktnoj zavisnosti od obima proizvodnje.

8. Kako se elementi proizvodnje izražavaju?

Elementi proizvodnje izražavaju se naturalno i finansijski (vrijednosno).

9. Koje skupine materijala u procesu reprodukcije razlikujete?

Vrste materijala:

- osnovni materijal
- pomoćni materijal i energija
- režijski materija.

10. Objasnite ekonomsko trošenje sredstava za rad!

Ekonomsko trošenje sredstava za rad nastaje pod dejstvom novih naučnih i tehničkih rješenja koja potiskuju iz proizvodnje stara rješenja i čine ih neekonomičnim.

11. Cjenovni izraz vrijednosti ostvarene proizvodnje nazivamo:

- a) Ukupan prihod
- b) Bruto produkt proizvodnje
- c) Dobitak

12. Utrošci elemenata reprodukcije predstavljaju:

- a) Vrijednosno izraženo trošenje
- b) Naturalno-količinski izraženo trošenje

13. Ulaganje ekonomskog rada minolog i živog rada vrši se sa ciljem da ostvari:

- a) Maksimalan fizički obim proizvodnje
- b) Maksimalno zadovoljenje potreba potrošnje
- c) Maksimalna dobit - profit

14. Koja je cijena novčani multiplikator utroška materijalnih elemenata reprodukcije:

- a) Tržišna cijena
- b) Nabavna cijena
- c) Reprodukciona cijena

15. Kvalitet ekonomije preduzeća izražavamo preko:

- a) Fizičkog obima rezultata rada
- b) Iznosom ukupnih troškova
- c) Odnosom između rezultata i ulaganja

16. Koji troškovi reaguju na promjene obima proizvodnje: varijabilni.

17. Fiksni ukupni troškovi povećavaju se sa povećanjem obima proizvodnje? Ne.

18. Da li je pojam angažovanja i trošenja identičan? Ne.

19. Pojam angažovanja sredstava podrazumijeva sredstva vezana za proces proizvodnje.

20. Pojam trošenja sredstava podrazumijeva vrijednosni iskaz utrošenih sredstava (upotrebnih kvaliteta se troše ili potpuno gube).

7. KLASIFIKACIJA TROŠKOVA PO RAZLIČITIM KRITERIJIMA

1. Definišite troškove!

Troškovi predstavljaju vrijednosni izraz trošenja elemenata reprodukcije. Troškovi su ustvari umnožak utroška i cijena utroška i cijena utrošenih elemenata.

2. Koje kriterije klasifikacije troškova poznajete?

Klasifikacije troškova su slijedeće:

- prema elementima reprodukcije,
- prema mjestu nastanka,
- prema vezanosti za nosioce,
- prema načinu obračuna po nosiocima,
- prema uslovljenosti proizvodnjom i njenom dinamikom.

3. Kakva je to prirodna podjela troškova?

To je podjela troškova prema elementima reprodukcije. Budući da svaki od elemenata reprodukcije učestvuje na specifičan način u stvaranju novog proizvoda, svi troškovi se dijele na troškove sredstava za rad, predmeta rada, i rada. Ova podjela se zove prirodnom jer nastaje iz prirode njihovog trošenja.

4. Klasifikacija troškova prema mjestu nastanka?

Trošenje elemenata reprodukcije locira se prema dijelovima procesa reprodukcije, pa postoje troškovi režije i troškovi izrade proizvoda.

Troškovi izrade proizvoda diferenciraju se na: troškove pogonske režije, troškove razmjenske režije, i troškove upravne režije. U ovu grupu troškova spadaju: troškovi na pripremno-završnim poslovima, troškovi radne snage na poslovima rukovođenja, upravljanja, projektovanja, konstrukcije, kontrole proizvoda, na komercijalnim, finansijskim, kadrovskim, opštim poslovima, zatim vremenska amortizacija itd.

Troškovi izrade nastaju na poslovima same proizvodnje. Ova podjela je bazirana na potrebi i mogućnosti upravljanja kako bi se ostvarila proizvodnja uz što manju visinu trošenja. To se postiže boljom organizacijom i pripremom proizvodnje, kontrolom karakteristika proizvoda, izborom materijala, adekvatnim rasporedom radnika na pojedine poslove, cjelokupnog tehnološkog postupka, uvažavanjem normativa i sl.

To su: troškovi osnovnog materijala, pomoćnog materijala, pogonske energije, radne snage na tehnološkim poslovima, sredstava za rad koja se troše u srazmjeri sa dinamikom obima proizvodnje.

5. Klasifikacija troškova prema vezanosti na nosioce!

Prilikom proizvodnje u preduzeću se javlja metodološki problem raspoređivanja troškova elemenata reprodukcije za svaki proizvod. Neki troškovi se mogu vezivati za svaki proizvod, a neki se javljaju kao zajednički. Na toj osnovi troškovi se dijele na: pojedinačne i zajedničke.

Pojedinačni troškovi su nastali kao posljedica izrade jedinice proizvoda, to su troškovi materijala i radne snage na tehnološkim operacijama.

Zajednički, opšti troškovi su oni koji su zajednički za više vrsta proizvoda i ne mogu se precizno razlučiti po vrstama i jedinicama proizvoda. U zajedničke troškove spadaju: troškovi režijskog materijala, radne snage na režijskim poslovima, svih sredstava za rad. Osnovna karakteristika je da se ne mogu precizno vezivati za pojedine proizvode i da se ne mogu normirati po jedinici proizvoda.

6. Klasifikacija troškova prema načinu obračuna po nosiocima!

Ovdje razlikujemo:

- direktne troškove
- indirektne troškove

Direktni troškovi se mogu neposredno prenositi po pojedinim nosiocima. To su: troškovi osnovnog materijala, pomoćnog materijala, radne snage na poslovima izrade, i slično. Ovi troškovi se mogu posebno obračunavati za svaku grupu proizvoda što je važno za utvrđivanje cijene koštanja.

Indirektni troškovi su ona trošenja elemenata reprodukcije koji se ne mogu utvrđivati za pojedine vrste proizvoda posebno. Nastaju kao posljedica pripreme i izrade zajedno za više jedinica proizvoda. Oni nastaju u vezi organizovanja poslovanja po pogonima, sektorima, službama, radionicama, odjeljenjima i slično. To su: troškovi materijala na pripremno-završnim poslovima, radne snage na režijskim troškovima, vremenska amortizacija itd. Utvrđuju se u ukupnom iznosu na nivou pojedinih organizacionih dijelova, a onda se pomoću računskih postupaka raspoređuju na nosioce-proizvode.

7. Klasifikacija troškova prema uslovljenosti proizvodnjom i njenom pripremom!

U praksi se najčešće tretira ova podjela. Ukupni troškovi se na osnovu veličine kapaciteta i njihovog korištenja dijele na dvije osnovne grupe:

1. FIKSNI TROŠKOVI

- apsolutno fiksni troškovi
- reativno fiksni troškovi

2. VARIJABILNI TROŠKOVI

- proporcionalni
- progresivni
- degresivni

8. Objasnite reagibilnost troškova?

Reagibilnost predstavlja dinamiku korištenja kapaciteta. S obzirom na različitu uslovljenost većine pojedinih vrsta troškova, razlikuje se i njihov stepen reagibilnosti na promjene obima proizvodnje odnosno dinamiku korištenja proizvodnog kapaciteta.

Koeficijent reagibilnosti nam pokazuje za koliko pocenata će se povećati troškovi ukoliko se obim proizvodnje poveća za 1%.

$$Kr = \frac{\% \Delta T}{\% \Delta C}$$

Koeficijent reagibilnosti apsolutno fiksnih troškova je uvijek 0.

Koeficijent relativno fiksnih troškova je $0 > Kr < 1$.

Koeficijent proporcionalno varijabilnih troškova je uvijek 1, progresivnih varijabilnih > 1 , a degresivnih varijabilnih < 1 .

9. Šta je to proizvodni kapacitet?

Proizvodni kapacitet je sposobnost nekog organizacionog sistema da proizvede datu količinu proizvoda u jedinici vremena. Veličina proizvodnog kapaciteta je determinisana obimom i djelotvornošću sredstava za rad. Proizvodni kapacitet se posmatra najčešće sa tehničkog i ekonomskog aspekta.

Sa tehničkog aspekta, kapacitet može biti: maksimalni (postoji samo u teoriji), radni (realni kapacitet pri kome će sredstva za rad najpovoljnije djelovati) i minimalni (predstavlja donju granicu mogućnosti funkcionisanja određenog sredstva kao tehničkog sistema).

Sa ekonomskog aspekta, kapacitet može biti: minimalni-donji (stepen korištenja tehničkog kapaciteta, pri kome se vrijednost proizvodnje izjednačava sa troškovima, odnosno u kome je višak vrijednosti jednak 0), maksimalni-gornji (tačka korištenja kapaciteta u kojoj se cijena koštanja izjednači sa cijenom proizvodnje) i optimalni-stepen (korištenja kapaciteta na kome se postiže maksimalna pozitivna razlika između vrijednosti proizvodnje i ukupnih troškova).

10. Objasnite direktne troškove!

Direktni troškovi su troškovi koji se mogu neposredno utvrditi za svaku jedinicu proizvoda. Ovdje spadaju: troškovi osnovnog materijala, pomoćnog materijala, radne snage na poslovima izrade, radne snage na pomoćnim poslovima u proizvodnji i slično. Ovi troškovi se mogu posebno obračunavati za svaku grupu proizvoda što je važno za utvrđivanje cijene koštanja, kao izraza društveno potrebnog ulaganja u izradu datih proizvoda.

11. Prirodna podjela na troškove znači:

- a) Podjela na fiksne i varijabilne
- b) Podjela prema elementima reprodukcije
- c) Podjela prema mjestu nastanka

12. Koliki je stepen reagibilnosti fiksnih troškova?

- a) Veći od 1
- b) Nula
- c) Nije moguće izračunati

13. Kakve vrste ekonomskog kapaciteta postoje?

- a) Minimalni, maksimalni, optimalni
- b) Maksimalni

14. Kako biste izrazili troškove?

- a) U utrošenim kg, metrima, litrima
- b) U novčanim jedinicama
- c) U procentima

15. Kako definišete troškove?

- a) Vrijednosni izraz trošenja elemenata reprodukcije
- b) Naturalni izraz trošenja

c) Predstavljaju i naturalni i vrijednosni izraz trošenja

16. Troškovi se prema mjestu nastanka dijele na: troškove režije i troškove izrade .

17. Step en reagibilnosti proporcionalnih troškova je jednak 1 .

18. Fiksni troškovi po jedinici proizvoda opadaju .

19. Maksimalni kapacitet se izražava u 100 % .

20. Primjer direktnog troška je trošak osnovnom materijala .

8. TROŠKOVI U FUNKCIJI USPOSTAVLJANJA I KORIŠTENJA KAPACITETA, REAGIBILNOST TROŠKOVA

1. Napravite podjelu troškova u odnosu na step en korištenja kapaciteta!

1. FIKSNI TROŠKOVI

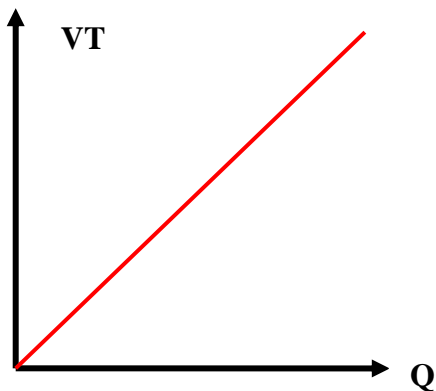
- apsolutno fiksni troškovi
- relativno fiksni troškovi

2. VARIJABILNI TROŠKOVI

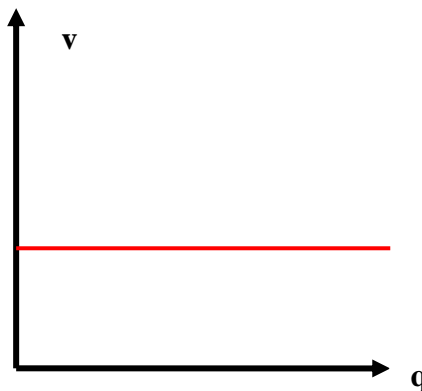
- proporcionalni
- progresivni
- degresivni

2. Definišite proporcionalne troškove! Navedite primjer i grafički predstavite ukupne troškove i troškove po jedinici proizvoda!

Proporcionalni troškovi su troškovi koji se mijenjaju sa promjenom obima proizvodnje. Primjer proporcionalnih troškova je trošak materijala izrade, ili trošak radne snage na poslovima izrade.

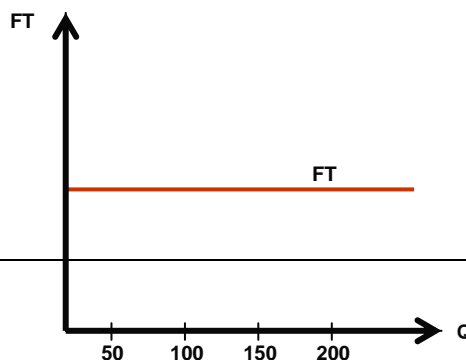
Grafički prikaz ukupnih proporcionalno varijabilnih troškova

Grafički prikaz proporcionalno varijabilnih troškova po jedinici proizvoda

3. Objasnite fiksne troškove, te grafički predstavite ukupne fiksne troškove.

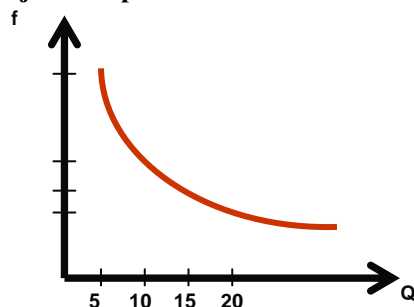
Fiksni troškovi su troškovi koji se ne mijenjaju sa povećanjem ili smanjenjem obima proizvodnje. Ovi troškovi su stalni, nepromjenjivi. Nezavisno od dinamike obima proizvodnje fiksni troškovi u ukupnom iznosu ostaju nepromijenjeni. To su: troškovi sredstava za rad koja se vremenski amortizuju, troškovi materijala na pripremno-završnim i ostalim organizacionim poslovima, troškovi radne snage na poslovima organizovanja funkcionisanja organizacionog sistema.

4. Objasnite kada fiksni troškovi opadaju?

Fiksni troškovi opadaju kada se posmatraju po jedinici proizvoda, i tada se kreću i mijenjaju u obrnutoj proporciji sa promjenama količine proizvoda.

5. Grafički predstaviti fiksne troškove po jedinici proizvoda!

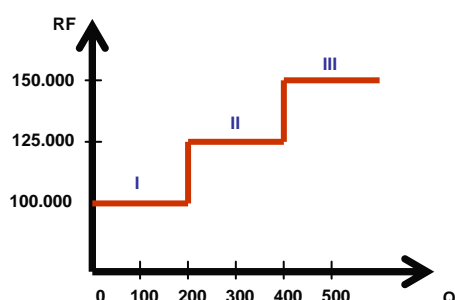

6. Šta su relativno fiksni troškovi i kada nastaju?

Relativno fiksni troškovi su troškovi koji se javljaju pri prelasku iz jedn ezone u drugu zonu proizvodnje. Nastaju uspostavljenjem novog proizvodnog kapaciteta.

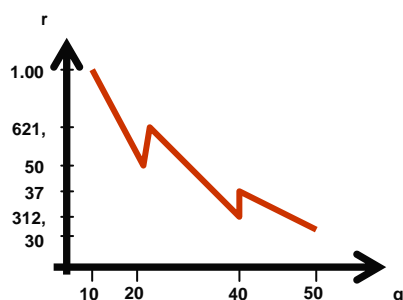
7. Navedite primjer relativno fiksnih troškova i grafički predstavite ukupne relativno fiksne troškove!

Primjer su: troškovi pripreme proizvodnje novog sloja proizvodnje.

Grafički prikaz ukupnih relativno fiksnih troškova

8. Nacrtajte relativno fiksne troškove po jedinici proizvoda!

Grafički prikaz jediničnih relativno fiksnih troškova

9. Koje su specifične pojave u ponašanju ukupnih troškova pri promjeni stepena korištenja kapaciteta?

To je skokovit rast ili progresija ukupnih RFT, koja je uslovljena okolnošću dodatne pripreme, kojom se uspostavlja novi podsistem korištenja kapaciteta i kojom se izazivaju novi relativno fiksni troškovi. Ovi novonastali

RFT opterećuju samo ostvareni obim proizvodnje iz prethodnog sloja iskorištenja kapaciteta i po jedinici proizvoda su izrazito visoki.

10. Šta su to prosječni troškovi?

Prosječni troškovi su oni koji su nastali za proizvodnju jedinice proizvoda. PT izračunavamo:

Prosječni troškovi = $\frac{\text{Ukupni troškovi}}{\text{Obim proizvodnje}} = \frac{UT}{Q}$

U ekonomskoj teoriji i praksi kod razvojnog toka prosječnih troškova razlikuju se zona degresije, kada PT opadaju, zatim zona optimalnosti, kada PT stagniraju i dostižu najniži iznos, i zona progresije kada PT rastu.

11. Sa povećanjem obima proizvodnje prosječni fiksni trošak:

- a) Ostaje nepromijenjen
- b) Opada
- c) Raste

12. U zoni progresije ukupnih troškova dominantno učešće imaju:

- a) Fiksni troškovi
- b) Varijabilni troškovi

13. Prestankom proizvodnje nema:

- a) Fiksni troškovi
- b) Varijabilni troškovi

14. Pad prosječnih troškova jače je izraženim na:

- a) Nižim
- b) Višim stepenima korištenja kapaciteta

15. Kod ukupnih progresivnih troškova obim proizvodnje raste:

- a) Brže od troškova
- b) Sporije od troškova

16. Troškovi koji se ne mijenja u odnosu na zone obima proizvodnje zovu se fiksni troškovi.

17. Nabrojite najvažnije faktore troškova: prirodni, tehnički i društveni.

18. Optimalno korištenje kapaciteta sa stanovišta troškova ostvaruje se u tački presjeka graničnih i ukupnih troškova.

19. Reagovanje troškova na promjenu obima proizvodnje kvantitativno se izražava preko koeficijenta reagibilnosti.

20. Step reabilnosti varijabilnih troškova je 1.

9. UKUPNI, PROSJEČNI I GRANIČNI TROŠKOVI

1. Definišite ukupne troškove!

Ukupni troškovi su svi troškovi koji su nastali u proizvodnji. Predstavljaju zbir ukupnih fiksnih, ukupnih relativno fiksnih i ukupnih varijabilnih troškova.

2. Kako se ukupni troškovi ponašaju u odnosu na obim proizvodnje?

Ukupni troškovi se ponašaju različito u odnosu na obim proizvodnje. Nekada sporije rastu od obima proizvodnje, zatim mogu se proporcionalno povećavati kao što se povećava obim proizvodnje, i najzad mogu rasti brže od obima proizvodnje.

3. Koje zone u razvojnog toku ukupnih troškova razlikujemo?

U ekonomskoj teoriji i praksi kod razvojnog toka ukupnih troškova i prosječnih troškova po jedinici proizvoda razlikuju se: zona regresije, zona optimalnosti i zona progresije.

4. Objasnite zonu regresije!

Zona regresije predstavlja onaj sloj korištenja kapaciteta u kome ukupni troškovi rastu proporcionalno obimu proizvodnje, a troškovi po jedinici proizvoda opadaju.

5. Objasnite zonu proporcionalnosti!

Zona optimalnosti predstavlja sloj korištenja kapaciteta u kome se ukupni troškovi proporcionalno povećavaju sa promjenom obima proizvodnje. Troškovi po jedinici proizvoda stagniraju i oni dostižu najniži iznos.

6. Objasnite zonu progresije!

Zona progresije nastaje iza zone optimalnosti i za nju je karakterističan intenzivniji rast ukupnih troškova od porasta obima proizvodnje. Do progresije troškova dovode varijabilni progresivni troškovi i relativno fiksni troškovi koji u strukturi troškova u ovoj zoni dominiraju. U zoni progresije progresivno rastu prosječni troškovi po jedinici proizvoda odnosno cijena koštanja, što negativno utiče na poslovni uspjeh preduzeća.

7. Kako se izračunavaju prosječni troškovi!

Prosječne troškove izračunavamo tako što u odnos stavimo ukupne troškove i obim proizvodnje:

$$\text{Prosječni troškovi} = \frac{UT}{Q}$$

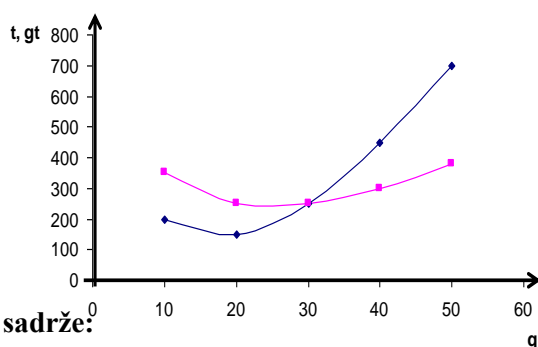
8. Šta je struktura graničnih troškova?

Kada se posmatra struktura graničnih troškova, oni se sastoje od varijabilnih i relativno fiksnih troškova. Na osnovu poznavanja zakonitosti ponašanja troškova u funkciji kapaciteta i dinamike njegovog korištenja može se zaključiti da će granični troškovi, pri povećanju proizvodnje u okviru zone regresije biti niži od prosječnih troškova po jedinici proizvoda.

9. Zašta služe granični troškovi?

Granični troškovi su bitan instrument kratkoročne politike kod utvrđivanja politike cijene, kod stimulisanja potrošnje i povećanja obima proizvodnje, kod odlučivanja o dopunskoj i sporednoj proizvodnji, kod donošenja odluka o radu u više smjena i prekovremenom radu.

10. Grafički predstavite prosječne i granične troškove!

11. Ukupni troškovi sadrže:

- a) Sve fiksne
- b) Samo varijabilne
- c) Fiksne, varijabilne i relativno fiksne

12. Da li su granični troškovi veći od prodajne cijene proizvoda?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne znam

13. U zoni degresije dominiraju slijedeći troškovi:

- a) Fiksni i varijabilni
- b) Fiksni

14. U zoni proporcionalnosti prosječni troškovi su:

- a) Najveći
- b) Najmanji

15. Granični troškovi služe za donošenje odluka u:

- a) kratkom roku
- b) dugom roku

16. Ukupni troškovi rastu se kada se povećava obim proizvodnje.

17. U zoni degresije koeficijent reagibilnosti kreće se od ____ do ____ .

18. Zona proporcionalnosti realizuje se između 75 i 90 % korištenja kapaciteta.

19. U zoni degresije granični troškovi su niži od prosječnih troškova.

20. U zoni progresije granični troškovi brže rastu od prosječnih troškova.

9. METODOLOGIJA OBRAČUNA TROŠKOVA - KALKULACIJE
--

1. Definišite pojam kalkulacije!

Kalkulacija je računski postupak izračunavanja cijene koštanja proizvoda odnosno raspoređivanje ukupnih troškova po nosiocima – proizvodima.

2. Koje principe treba poštovati pri izradi kalkulacije?

Kalkulacije se izrađuju prema određenim principima i to:

- Tačnosti (da svaki proizvod prenese onoliko troškova koliko je prouzrokovano njegovom izradom);
- Prilagodljivosti (mora biti podešena prema načinu poslovanja organizacionog sistema); Dokumentovanosti (dokumentovana odgovarajućim evidencijama);
- Preglednosti (da omogućava klasifikaciju troškova);
- Pravovremenosti (da daje pokazatelje na vrijeme po principu real times);
- Ekonomičnosti (mora se obezbijediti racionalan odnos između njene preciznosti i troškova uslovljenih ostvarenjem te preciznosti).
- Uporedivost
- Mogućnost kontrole.

3. Koje vrste kalkulacija poznajete?

- Divizionna kalkulacija
- Kalkulacija pomoću ekvivalentnih brojeva
- Kalkulacija kuplovanih proizvoda
- Dodatna kalkulacija
- Metod direct costing
- Kombinovana metoda

4. Kojom metodom kalkulacije izračunavamo cijenu koštanja proizvoda u homogenoj proizvodnji?

5. Kada koristimo dodatnu kalkulaciju?

Primjenjuje se kod proizvodnje više, potpuno različitih proizvoda po različitim tehnološkim postupcima (heterogena proizvodnja). Proizvodi imaju zajedničke režijske troškove. Na iznos direktnih troškova dodaje se odgovarajući iznos indirektnih troškova. Na primjer: proizvodnja obuće, odjeće, namještaja, elektronske industrije.

6. Šta je suština kalkulacije ekvivalentnih brojeva?

Primjenjuje se kod proizvodnje više srodnih proizvoda koji potiču iz istog tehnološkog procesa, znači imaju iste troškove. Proizvodi se razlikuju po kvalitetu, veličini, širini i slično. Indirektni troškovi se raspoređuju na gotove proizvode pomoću unaprijed utvrđenih iznosa koeficijenata ekvivalencije. Ekvivalentni brojevi predstavljaju proizvod koeficijenata koji pokazuju srazmjeru u učešću pojedinih srodnih vrsta u ukupnim indirektnim troškovima. Dakle, različiti proizvodi se svedu na jednako vrijedne brojeve, uslovne jedinice. Potom se ukupni indirektni troškovi dijele sa zbirom uslovnih jedinica, te se dobije iznos indirektnih troškova po uslovnoj jedinici, odnosno raspoređen na zbir ekvivalentnih brojeva. Kada se ind troškovi po uslovnoj jedinici pomnože sa odg koeficijentom za datu vrstu proizvoda dobije se iznos indirektnih troškova po jedinici te konkretne vrste proizvoda.

7. Objasni direct costing metodu!

Ovaj metod polazi od okolnosti što se **proizvodi razlikuju uglavnom po tržišnim cijenama**, koje se formiraju na bazi ponude i tražnje. Ukupni indirektni troškovi se utvrđuju u ukupnom iznosu i ne raspoređuju se po proizvodima. Ovi troškovi su rezultat pripreme proizvodnje – uspostavljanje kapaciteta i organizacione strukture njegovog korištenja. Direktni troškovi se utvrđuju neposredno po nosiocima.

Utvrđuje se razlika ukupnih prihoda i ukupnih direktnih troškova, i ona služi za pokrivanje indirektnih troškova. To je jedina kalkulacija kod koje se utvrđuje finansijski odnosno poslovni rezultat.

8. Koja su dva načina podjele kalkulacije?

Među klasifikacijama kalkulacija najznačajnije su:

- Podjela kalkulacija prema vremenu izrade – planska i stvarna kalkulacija
- Podjela kalkulacija prema načinu izrade – diviziona, kalkulacija kuplovanih proizvoda, ekvivalentnih brojeva, dodatna kalkulacija, direct costing metoda i kombinovane metode.

9. Gdje se najčešće upotrebljava kalkulacija kuplovanih proizvoda?

Primjenjuje se kod heterogene proizvodnje. U jednom tehnološkom postupku nastaje više proizvoda gdje se izdvaja jedan glavni proizvod, a ostali su sporedni proizvodi.

Utvrđuje se cijena koštanja osnovnog proizvoda na osnovu tržišne vrijednosti sporednih proizvoda. Primjenjuje se najčešće u prehrambenoj i hemijskoj industriji npr. proizvodnja benzina, šećera.

10. Šta može biti ključ raspodjele indirektnih troškova?

Nastaju za više proizvoda zajedno i utvrđuju se na osnovu pojedinih organizacionih dijelova, a onda pomoću matematskih postupaka raspoređuju po nosiocima.

11. Kalkulacijom izračunavamo:

- a) Prodajnu cijenu
- b) Cijenu koštanja
- c) Količinu proizvedenih proizvoda

12.Diviziona kalkulacija primjenjuje se u:

- a) Heterogenoj proizvodnji
- b) Homogenoj proizvodnji

13.Da li postoje pravila izrade kalkulacije?

- a) Da

b) Ne

14. Kod metode direct costing-a indirektni troškovi se:

- a) Raspoređuju po proizvodima
- b) Utvrdjuju se u ukupnom iznosu

15. Proizvodnja je opravdana ako se njenom realizacijom pokriju:

- a) Svi troškovi
- b) Direktni troškovi

16. Metod direct costing-a primjenjuje se kod preduzeća koja imaju izrazito visok organski sastav.

17. Preduzeće pri izradi cijene koštanja kombinuje divizionu kalkulaciju, kalkulaciju ekvivalentnih brojeva i dodatnu kalkukalciju.

18. Svaka kalkulacija mora biti: tačna, pregledna, dokumentovana, prilagodljiva, pravovremena i ekonomična.

19. Suština dodatne kalkulacije je da se na direktne troškove dodaje alikvotni dio indirektnih troškova.

20. Napišite formulu za izračunavanje cijene koštanja po dodatnoj metodi kalkulacije:

$$Tq_n = Tdiq_n \left(1 + \frac{Tin}{Tdi}\right)$$

10. REZULTATI REPRODUKCIJE, PRIHODI, RASHODI, DOBITAK, GUBITAK
---

1. Kada obavezno preduzeće utvrđuje poslovni rezultat?

Preduzeće obavezno na kraju poslovne godine godine utvrđuje poslovni rezultat.

2. Koje vrste rashoda razlikujete?

Ukupni rashodi u preduzeću mogu se klasifikovati na redovne i neposredne rashode. **Redovni rashodi** su oni rashodi koji su nastali poslovanjem preduzeća, to jeste radi proizvodnje gotovih proizvoda. Visina redovnih rashoda zavisi od količine i cijene utrošenih elemenata reprodukcije.

Neposredni rashodi nisu u neposrednoj vezi sa proizvodnjom i prodajom gotovih proizvoda. Ovdje spadaju: utvrđeni manjkovi na zalihama, plaćene kazne, penali i razne štete, dangube, nenaplativa potraživanja itd.

3. Šta spada u redovne rashode?

Redovni rashodi obuhvataju: troškove sirovina i materijala, troškove osoblja, amortizacije, finansiranja, kamata, negativne kursne razlike i slično.

4. Kako preduzeće ostvaruje prihod?

Preduzeće ostvaruje prihod obavljajući svoju djelatnost, radi koje je osnovano odnosno proizvodnju i prodaju gotovih proizvoda.

Prihod može ostvariti i nekim neposrednim prihodima, koji nemaju neposrednu vezu sa proizvodnjom i prodajom, nastaju povremeno i neplanirano, i utiču na povećanje poslovnog rezultata.

5. Kakvi mogu biti prihodi?

Prihodi mogu biti:

- Redovni, nastaju u preduzeću obavljanjem redovne djelatnosti, radi koje je i preduzeće osnovano, dakle proizvodnju i prodaju gotovih proizvoda. Pored prihoda od prodaje proizvoda, ovdje spadaju vrijednost prodate robe, materijala i stalnih sredstava, kao i naknade po osnovu finansiranja, tj priznate kamate, pozitivne kursne razlike, dividende.

- Neposredni, koji predstavljaju neuobičajene stavke koje utiču na povećanje poslovnog rezultata.

6. Šta spada u neposredne prihode?

U neposredne prihode spadaju: prihodi od dotacija, subvencija, regresi, kompenzacije, razne vrste viškova zaliha od materijala, proizvoda, viškovi novca, i vrijednosnih papira, prihoda od penala, kamata i kazni, odustanica, nagrada, zateznih kamata, naplaćenih otpisanih potraživanja, pozitivni efekti revalorizacije i ostali neposredni prihodi.

7. Šta je dobitak?

Dobitak je pozitivan poslovni rezultat. Dobitak se izračunava kao razlika između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda u preduzeću u određenom obračunskom periodu. Dobitak je pozitivna razlika između zbira prihoda i zbira rashoda, odnosno između ostvarene prodajne cijene i cijene koštanja prodatih proizvoda.

8. Koji faktori utiču na visinu dobitka?

Oni se mogu diferencirati na faktore proizvodnje i faktore prodaje.

Faktori proizvodnje su različiti kao: trošenje sredstava za proizvodnju, visina cijena, organizacija faktora proizvodnje. Pozitivnim uticajem na ove faktore smanjuju se troškovi proizvodnje.

Faktori prodaje su npr. prodajne cijene gotovih proizvoda, dejstvo ponude i potražnje, asortiman i kvalitet proizvoda. Ako su ovi faktori povoljni oni utiču na povećanje prihoda što se odražava na povećanje dobitka u preduzeću.

9. Šta je bruto, a šta neto dobitak?

Bruto dobitak je ostvareni dobitak prije oporezivanja. Bruto dobitak je prava veličina za upoređivanje uspješnosti poslovanja između preduzeća.

Neto dobitak ili čisti dobitak je najznačajniji neto rezultat nakon oporezivanja. Neto dobitak, kao čisti finansijski rezultat preduzeća, raspoređuje se prema zakonskim i internim odlukama na:

- Dio po osnovu rada
- Dio po osnovu kapitala
- Neraspoređeni dobitak

Dio po osnovu kapitala raspoređuje se za:

- Povećanje kapitala
- Povećanje uloga
- Stvaranje rezerve
- Naknade ulagačima-dividende

10. Šta je gubitak i koja se sredstva koriste za pokriće?

Gubitak je negativni rezultat poslovanja. Kada preduzeće iz zbira ostvarenih prihoda ne može nadoknaditi rashode, jer su rashodi veći od prihoda, tada je rezultat poslovanja negativan i naziva se gubitak. Gubitkom se smanjuje imovina preduzeća.

Za pokriće gubitka koriste se različita sredstva kao što su: sredstva rezervi, neraspoređeni dobitak, vlastiti kapital. Ako to nije moguće, preduzeće dolazi u stečaj, a potom se i likvidira.

11. Kada se utvrđuje poslovni rezultat u preduzeću?

- Svaki dan
- Na kraju poslovne godine
- Ne znam

12. Neto dobit je razlika:

- Ukupnog prihoda i ukupnog rashoda
- Bruto dobit umanjena za porez i doprinose

13. Gubitak je.

- Kada su ukupni prihodi veći od rashoda
- Negativan finansijski rezultat

14. Vrijednost prodatih proizvoda utvrđuje se na osnovu:

- a) Fakturisane realizacije
- b) Naplaćene realizacije

15. Neposredni rashodi:

- a) Nisu u neposrednoj vezi s proizvodnjom
- b) Ne mogu se pojaviti u poslovanju
- c) Nema takvih u preduzeću

16. Ukupan prihod je zbir redovnih i neporednih prihoda.

17. Rashodi mogu biti: redovni i neposredni (vanredni) .

18. Razlikujemo dvije vrste dobitka i to: bruto i neto .

19. Gubitak je negativan finansijski rezultat.

20. Na visinu dobitka utiču: faktori proizvodnje i faktori prodaje .

11. EKONOMSKI PRINCIPI REPRODUKCIJE
--

1. Koji je osnovni princip reprodukcije?

Osnovni princip reprodukcije je: ostvariti maksimalan rezultat uz minimalna ulaganja.

2. Navedite parcijalne principe reprodukcije!

To su: prouktivnost, ekonomičnost i rentabilnost.

3. Definisati princip produktivnosti!

Produktivnost je ekonomski princip koji se izražava u težnji da se ostvari određena proizvodnja uz što manji utrošak rada.

4. Objasniti princip ekonomičnosti!

Ekonomičnost je ekonomski princip odnosno zahtjev da se ostvari određena proizvodnja uz minimalno trošenje sva tri elementa reprodukcije (sredstava za rad, predmeta rada i radne snage). Ovako definisana ekonomičnost šire zahvata i izražava kvalitet ekonomije poslovanja od produktivnosti rada.

Ekonomičnost je kompleksniji pokazatelj jer obuhvata racionalnije korištenje ne samo živog nego i minulog rada, koji ulazi u proces reprodukcije u obliku sredstava za rad i predmeta rada.

5. Šta znači princip rentabilnosti?

Rentabilnost je ekonomski princip koji se izražava u težnji da se ostvari što veći poslovni rezultat uz što manje angažovanje sredstva odnosno ulaganje kapitala.

6. Koju fazu reprodukcije analizira princip produktivnosti?

Fazu proizvodnje, što se može zaključiti iz same definicije.

7. Da li produktivnost ili ekonomičnost šire ocjenjuju proces reprodukcije?

Ekonomičnost je kompaktniji pokazatelj jer obuhvata racionalno korištenje ne samo živog rada već i minulog rada, prihod od poslovanja i utrošene elemente za tu proizvodnju.

8. Kakav je normalan (pozitivan) odnos između ekonomski principa reprodukcije?

Za sektor proizvodnje odgovorna je produktivnost, proces razmjene – princip ekonomičnosti i kontrola ekonomske efikasnosti – rentabilnost.

9. Da li postoji divergentnost između ostvarenja principa reprodukcije?

Sljedeći odnosi u dinamici najčešće imaju divergentna kretanja-

P+,E+,R+

P-,E-,R-

P+,E+,R-

10. Zašto poslovanje može biti ekonomično, a nije istovremeno rentabilno?

Zato što se kod ekonomičnosti u odnos stavljaju prihodi i rashodi, gdje prihod mora biti veći od rashoda, kako bi preduzeće poslovalo ekonomično. S druge strane kod rentabilnosti, u odnos se stavlja ostvarena dobit i uloženi kapital. To znači ukoliko je preduzeće uložilo više kapitala nego što je ostvarena dobit, preduzeće će poslovati ekonomično, ali ne i rentabilno.

11. Parcijalni principi reprodukcije su:

- a) Ostvarenje profita
- b) Produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost
- c) Ekonomičnost i rentabilnost

12. Princip ekonomičnosti ocjenjuje:

- a) Utrošak samo rada
- b) Utrošak samo sredstava
- c) Utrošak svih elemenata procesa reprodukcije

13. Produktivnost predstavlja odnos:

- a) Proizvodnje i sredstava
- b) Proizvodnje i utrošenog rada
- c) Proizvodnje i svih troškova

14. Ekonomičnost predstavlja odnos:

- a) Proizvodnje i utrošenog rada
- b) Proizvodnje i utroška svih elemenata proizvodnje

15. Rentabilnost predstavlja odnos između:

- a) Proizvodnje i profita
- b) Finansijskog rezultata i angažovanih sredstava

16. Parcijalni principi reprodukcije su: produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost.

17. Formula za izračunavanje produktivnosti glasi:

$$P = \frac{Q}{L} \quad \text{ili} \quad P = \frac{L}{Q}$$

18. Ekonomičnost ocjenjuje utrošene utroške predmeta rada, sredstava za rad i samog rada.

19. Rentabilnost analizira korištenje sredstava u preduzeću.

20. Osnovni princip reprodukcije glasi: ostvariti maksimalnu proizvodnju uz minimalna ulaganja.

12. PRODUKTIVNOST RADA

1. Kako glasi opšti obrazac za izračunavanje produktivnosti?

$$P = \frac{Q}{L} \quad \text{ili} \quad P = \frac{L}{Q}$$

Q – ostvarena proizvodnja

L – utrošeni rad

2. Koje metode koristimo kod izračunavanja produktivnosti?

Fizičkim jedinicama mjere (naturalni, naturalno-uslovni i radni metod), vrijednosne metode (metoda tržišne cijene proizvoda, cijenom koštanja i društveno potrebnim radom).

3. Kako iskazujemo dinamiku produktivnosti?

Dinamika produktivnosti se izračunava na bazi indexne metode i to poređenjem dva nivoa, baza indexa i tekućeg indexa. Bazni index je period u kojem utvrđujemo produktivnost. Indexi služe za komparaciju produktivnosti između preduzeća.

4. Koji faktori utiču na ostvarenje produktivnosti?

1. Objektivni faktori

** Tehnički faktori (karakteristike proizvoda, karakteristike tehnološkog procesa, karakteristike sredstava za rad, karakteristike materijala, radna sredina, obim proizvodnje, vid organizacije rada i nivo organizacije).

** Društveni faktori (to su sve društvene institucije i društvene vrijednosti koja ma u kom smislu utiču na društvena zbivanja: kulturni nivo, privredne prilike itd.

2. Subjektivni faktori

** Organizacioni faktori produktivnosti obuhvataju sve one elemente koji su vezani za čovjekovu ličnost u proizvodnji i za njegove napore u organizovanju proizvodnje.

5. Kada se primjenjuje naturalno – uslovni metod?

Naturalno – uslovni metod se primjenjuje kod proizvodnje više srodnih proizvoda koji se razlikuju po utrošenom radu, dimenzijama, kvalitetu. Suština je da se svi proizvodi uslovno izraze preko jednog.

6. Koje su prednosti i nedostaci naturalno – uslovnog metoda?

Prednosti su: što se ukupan obim proizvodnje izražava u prirodnom obliku. Nedostaci su: zbog većeg broja proizvoda ne može se svaki preračunati preko uslovnog, pa se onda utvrđuje koeficijent ekvivalencije za grupe proizvoda, ovom metodom se ne može razgraničiti nedovršena proizvodnja i potrebno radno vrijeme nije statična veličina, pa je teže odrediti dinamiku rada.

7. Kada se primjenjuje radni metod?

Ova metoda se primjenjuje kod heterogene proizvodnje, a nejna suština je da se cjelokupna količina proizvoda izrazi u norma satima i sve to stavi u odnos sa efektivno utrošenim vremenom za tu proizvodnju.

8. Prednosti nedostaci radnog metoda?

Kod ove metode nije važna jedinica mjere, može da se mjeri i nedovršena proizvodnja. Nedostatak je što se uzima u obzir radno vrijeme radnika u direktnoj proizvodnji, zatim svako preduzeće ima svoje norme pa se rezultati ne mogu porediti.

9. Da li povećanje tržišne cijene proizvoda može uticati na povećanje produktivnosti rada?

Ako se cijene mijenjaju bitnije, potrebno je uzeti standardne cijene i po njima obračunavati proizvedene količine. Inače, tržišne cijene nisu faktor produktivnosti.

10. Kada se mjeri produktivnost cijenom koštanja proizvoda?

Kada je u pitanju proizvodnja kod koje se ne mogu primjeniti metode sa fizičkim jedinicama mjere, onda se heterogena proizvodnja svodi na zajednički imenitelj pomoću tržišne cijene.

11. Produktivnost je odnos između:

- a) Proizvodnje i dobitka
- b) Proizvodnje i utrošenog rada
- c) Dobitka i sredstava

12. Koje indekse koristimo kad računamo dinamiku produktivnosti?

- a) Lančane indekse
- b) Bazne indekse

13. Kod naturalno – uslovnog metoda koristi se:

- a) Koeficijent obrta
- b) Koeficijent ekvivalencije

14. Kod radnog metoda cjelokupna proizvodnja se iskazuje u:

- a) Efektivnim staima
- b) Norma satima

15. Sprovođenje principa produktivnosti podrazumijeva:

- a) Da se u preduzeću poduzimaju razne mjere
- b) Nije važna briga o produktivnosti

16. Kod mjerenja produktivnosti uzima se u obzir ljudski rad.

17. Naturalno – uslovni metod koristi se u srodnoj proizvodnji.

18. Kod homogene proizvodnje za izračunavanje produktivnosti koristi se naturalni metod.

19. Koji faktori utiču na produktivnost rada: tehnički , društveni i organizacioni .

20. Koje mjere se preduzimaju radi povećanja produktivnosti? Organizacione mjere, mjere tehničkih racionalizacija i rekonstrukcija, i mjere društvenog karaktera.

13. EKONOMIČNOST POSLOVANJA

1. Definišite princip ekonomičnosti!

Ekonomičnost je ekonomski princip odnosno zahtjev da se ostvari određena proizvodnja uz minimalno trošenje sva tri elementa reprodukcije (sredstava za rad, predmeta rada i radne snage).

2. Objasnite naturalno izražavanje ekonomičnosti!

Ovaj metod predstavlja naturalno izražavanje ekonomičnosti gdje se proizvodnja iskazuje u naturalnim jedinicama, a utrošeni elementi reprodukcije kao utrošci za tu proizvodnju.

Mjeri se posebno ekonomičnost utrošenog materijala, utrošak sredstava za rad i utrošak radne snage, zato što se navedeni utrošci ne mogu sabirati. To je parcijalan način izračunavanja ekonomičnosti i on ima analitički značaj pomoću kojeg analiziramo utrošak svakog elementa, identifikujemo mjesto utroška, otkrivamo uzorke veličine troška i definišemo mjere za smanjenje tih utrošaka.

3. Objasnite vrijednosni način izražavanja ekonomičnosti!

Vrijednosno izražavanje ekonomičnosti imamo kada se proizvedena količina proizvoda izrazi svojom vrijednošću (količina x cijena), a utrošeni elementi odgovarajućim nabavnim ili tržišnim cijenama kao troškovi. Vrijednost učinaka i troškova se može izraziti po tekućim i stalnim cijenama.

4. Kako glasi obrazac za izračunavanje ekonomičnosti?

$$E = \frac{C}{T} \quad \text{ili} \quad E = \frac{\text{Troškovi}}{\text{Vrijednost proizvodnje}} \quad \text{ili} \quad E = \frac{\text{Prihodi od poslovanja}}{\text{Troškovi (rashodi)}}$$

5. Od čega zavisi sprovođenje ekonomičnosti trošenja?

Ekonomičnost trošenja zavisi od društveno i tehnički uslovljenih trošenja proizvodnje, društveno i organizaciono uslovljenih cijena sredstava i zarade radnika, organizaciono uslovljenih trošenja elemenata proizvodnje.

6. Šta znači sprovođenje principa ekonomičnosti?

Podrazumijeva preduzimanje mjera u vezi sa utrošcima elemenata proizvodnje kako bi se smanjila ili eliminisala odstupanja između stvarnih i potrebnih utrošaka. Važne su uštede u materijalu, sprečavanje rasipanja, pravilno održavanje mašina, potpuno korištenje kapaciteta itd.

7. Kakav koeficijent ekonomičnosti može biti?

Koeficijent ekonomičnosti može biti.

1. Veći od jedan ($K > 1$), znači da je poslovanje *ekonomično*. Veći koeficijent znači veću ekonomičnost elemenata reprodukcije;
2. Manji od jedan ($K < 1$), znači da je poslovanje *neekonomično*;
3. Jednak jedan ($K = 1$), znači da je poslovanje *na granici ekonomičnosti*.

8. Šta znači index ekonomičnosti 100?

To znači da je ekonomičnost porasla za 10%.

9. Koji princip šire ocjenjuje proces reprodukcije: produktivnost ili ekonomičnost?

Ekonomičnost jer obuhvata racionalno korištenje ne samo živog rada nego i minulog rada koji ulazi u proces, ostvareni obim proizvodnje, prihod od poslovanja i utrošene elemente za tu proizvodnju.

10. Da li ekonomičnost predstavlja internu ekonomiju?

Ekonomičnost treba da iskaže racionalnost trošenja, što upućuje na internu ekonomiju, na proces proizvodnje.

11. Ekonomičnost je odnos između:

- a) Proizvodnje i utroška rada
- b) Proizvodnje i sredstava
- c) Proizvodnje i utroška svih elemenata reprodukcije

12. Kakva je razlika između globalne i parcijalne ekonomičnosti?

- a) Nema razlike
- b) Parcijalna ekonomičnost prati utroške pojedinog elementa reprodukcije

13. Ako je index ekonomičnosti 95:

- a) Ekonomičnost je porasla
- b) Ekonomičnost je opala
- c) Ekonomičnost je ostala ista

14. Ekonomičnost se odnosi na:

- a) Internu ekonomiju
- b) Eksternu ekonomiju

15. Ako je koeficijent ekonomičnosti 4,9 to znači:

- a) Poslovanje nije ekonomično
- b) Poslovanje jeste ekonomično

16. Naturalno izražavanje ekonomičnosti je odnos između: proizvodnje i utroška elemenata za tu proizvodnju.
17. Ako je poslovanje ekonomično, koeficijent ekonomičnosti veći od 1.
18. Koje mjere treba sprovoditi da se ostvari veća ekonomičnost povećanja: mjere poslovne politike(menadžment, pravilna obrada tržišta, dobra organizacija...).
19. Vrijednosti način iskazivanja ekonomičnosti omogućava globalno i parcijalno izračunavanje ekonomičnosti.
20. Da li globalno uključuje parcijalno izračunavanje ekonomičnosti? Da.

14. RENTABILNOST POSLOVANJA

1. Definišite pojam rentabilnosti!

Rentabilnost je ekonomski princip koji se izražava u težnji da se ostvari što veći poslovni rezultat uz što manje angažovanje sredstva odnosno ulaganje kapitala.

2. Kako se izračunava rentabilnost?

Postoje tri obrasca:

$$R = \frac{\text{Poslovni\_rezultat}}{\text{Uloženi\_kapital}} \times 100$$

$$R = \frac{\text{Dobitak}}{\text{Angažovana\_sredstva}} \times 100$$

$$R = \frac{\text{Profit}}{\text{Sredstva}} \times 100$$

3. Koji finansijski rezultat može biti u brojniku rentabilnosti?

Može biti: dobitak, prihod i neto dobitak.

4. Šta predstavlja suma angažovanja sredstava kod rentabilnosti?

Angažovana sredstva su zbir neotpisane vrijednosti stalnih sredstava i prosječno korištenih obrtnih (AS=NVSS+PKOBS). Angažovana sredstva zavise od suma koje se ulažu u reprodukciju i od trajanja njihovog vezivanja u naturalnim oblicima vrijednosti.

5. Šta su utrošena sredstva kod rentabilnosti?

6. Koji faktori utiču na ostvarenje rentabilnosti?

Faktori rentabilnosti: stepen korištenja kapaciteta, tržišna cijena proizvoda, nabavna cijena sredstava, obim proizvodnje, visina troškova poslovanja, koeficijent obrta, organizacioni faktori...

7. Koje mjere treba sprovoditi u preduzeću da se ostvari veća rentabilnost?

Poduzimati mjere koje utiču na visinu dobitka, odnosno profita i angažovanih sredstava.

8. Kako se rentabilnost izražava profitnom stopom?

$$R = \frac{\text{Profit}}{\text{Sredstva}} \times 100$$

9. Šta znači rentabilnost kao globalni pokazatelj poslovnog uspjeha?

Rentabilnost je globalni pokazatelj poslovnog uspjeha i sadrži u sebi rezultate ostvarene produktivnosti i ekonomičnosti u istom periodu. To je konačni, saldirani izraz definitivnog finansijskog rezultata.

10. Da li je pojam rentabilnosti i profitabilnosti identičan?

---

11. Rentabilnost je odnos između:

- a) Proizvodnje i troškova
- b) Finansijskog rezultata i uloženog kapitala

12. Da li stepen korištenja kapaciteta utiče na rentabilnost poslovanja?

- a) Ne
- b) Da

13. Kada dobit raste:

- a) Rentabilnost ne raste
- b) Rentabilnost također raste

14. Povećanje angažovanih sredstava:

- a) Dovodi do smanjenja rentabilnosti
- b) Dovodi do povećanja rentabilnosti
- c) Nema uticaja

15. Da li visina prodajne cijene utiče na ostvarenje profita?

- a) Ne
- b) Da
- c) Nije važna visina cijene

16. Rentabilnost mjeri odnos između finansijskog rezultata i uloženog kapitala .

17. U brojniku rentabilnosti može biti: dobitak , neto dobitak i profit (dobit odvojena za povećanje kapitala) .

18. Faktori koji utiču na rentabilnost su: stepen korištenja kapaciteta, tržišna cijena proizvoda, nabavna cijena sredstava, koeficijent obrta, visina troškova...

19. Da li koeficijent obrta utiče na rentabilnost poslovanja? Da.

20. Koji kapital može biti u nazivniku rentabilnosti? Dionički, vlastiti i angažovana sredstva.